

Pozemky s nerostným bohatstvím

Jana Dudová

Horní právo

Horní právo představuje samostatnou oblast práva, není však právním odvětvím, protože nenaplnuje odvětvotvorná kritéria. Horní právo se řadí do práva veřejného a konkrétněji je součástí práva správního. Tomu nasvědčuje i podpůrné použití procesních předpisů správního práva v řízeních podle horních předpisů. Horní právo má vztah i k předpisům patřícím do jiných právních odvětví. K nejdůležitějším z nich patří občanský zákoník (horní zákon na něj odkazuje např. v § 37 v souvislosti s řešením důlních škod), stavební zákon (v horních předpisech je na něj poměrně často odkazováno) a zákon o vyvlastnění. Oba naposledy zmíněné předpisy mají ve vztahu k horním předpisům povahu *lex generalis*.

Státní správa

Ke správě oblasti hornictví je na **Ministerstvu životního prostředí** příslušný Odbor geologie a na **Ministerstvu průmyslu a obchodu** Odbor hornictví a Odbor surovinové a energetické politiky.

Kompetence Ministerstva životního prostředí:

- vydávání osvědčení o výhradním ložisku,
- pověřování právnických osob zabezpečením ochrany ložiska,
- rozhodování o stanovení chráněného ložiskového území
- rozhodování o udělení předchozího souhlasu ke stanovení dobývacího prostoru
- vedení evidencí dle ustanovení § 29 horního zákona.

Kompetence Ministerstva průmyslu a obchodu

pravomoci související především se surovinovou politikou státu a s ní související politikou energetickou – zejména:

- rozhodovat o tom, zda nerost je vyhrazený, či nevyhrazený
- rozhodovat o odpisu zásob výhradního ložiska v období jeho vyhledávání a průzkumu
- rozhodovat o řešení střetu zájmů
- stanovit pro nerosty, u nichž není známa tržní cena, základ pro vyměření úhrady z vydobytých nerostů.

z. 44/1988 Sb., o využití a ochraně nerostného bohatství

Nerost: všechny tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry – pozitivní vymezení.

Negativní vymezení (§ 2 odst. 2):

- vody (s výjimkou mineralizovaných vod),
- přírodní léčivé vody,
- rašelina,
- bahno, písek, štěrk a valouny v korytech VT (pokud neobsahují vyhrazené nerosty v dobyvatelném množství),
- kulturní vrstva půdy – vegetační prostředí rostlinstva.

2 skupiny nerostů

- vyhrazené (taxativní výčet)
- nevyhrazené

O příslušnosti k některé ze 2 zákl. skupin rozhoduje min. průmyslu po dohodě s MŽP.

Vyhrazené nerosty

- radioaktivní nerosty, všechny druhy ropy a hořlavého zemního plynu, všechny druhy uhlí a bituminosní horniny, nerosty, z nichž je možno průmyslově vyrábět kovy, magnezit, nerosty, z nichž je možno průmyslově vyrábět fosfor, síru a fluor nebo jejich sloučeniny, kamenná sůl, draselné, borové a jodové soli, tuha, baryt, azbest, slída, mastek, diatomit, sklářský a slévárenský písek, minerální barviva, bentonit, nerosty, z nichž je možno průmyslově vyrábět prvky vzácných zemin a prvky s vlastnostmi polovodičů, granit, granodiorit, diorit, gabro, diabas, hadec, dolomit a vápenec, pokud tyto nerosty jsou blokově dobytelné a lešitelné, a travertin, technicky využitelné krystaly nerostů a drahé kameny, halloyzit, kaolin, keramické a žáruvzdorné jíly a jílovce, sádrovec, anhydrit, živce, perlit a zeolit, křemen, křemenec, vápenec, dolomit, slín, čedič, znělec, trachyt, pokud tyto nerosty jsou vhodné k chemicko-technologickému zpracování nebo zpracování tavením, m) mineralizované vody, z nichž se mohou průmyslově získávat vyhrazené nerosty, technicky využitelné přírodní plyny, apod. Tento výčet nelze označit za jednoznačný, zejména kvůli rozporuplným požadavkům na některé nerosty, které hrají roli při jejich zařazení do vyhrazených. Jedná se zejména o požadavek vhodnosti pro zpracování nerostu určitým způsobem.

Ložisko nerostu

- buď přírodní nahromadění nerostu
- nebo zakládka v hlubinném dole, opuštěný odval, výsypka nebo odkaliště, které vznikly hornickou činností a obsahují nerosty.

Ložiska výhradní – taxativně vypočtená –
Ministerstvo ŽP vydá osvědčení za předpokladu,
že vyhrazený nerost byl zjištěn v množství a
jakosti, které důvodně umožňují očekávat
nahromadění nerostu.

Ložiska vyhrazených nerostů

- národní bohatství
- nerostné bohatství je podle § 5 odst. 2 horního zákona ve vlastnictví státu.

Ložiska nevyhrazených nerostů

- Jsou součástí pozemků a jsou proto ve vlastnictví vlastníků pozemků. Ze skutečnosti, že za nerostné bohatství a tedy za vlastnictví státu jsou považována pouze ložiska vyhrazených nerostů vyplývá, že nerostným bohatstvím a vlastnictvím státu nejsou ložiska nevyhrazených nerostů.

Ochrana ložiska nerostů

- Pro každého, kdo zjistí přírodní nahromadění vyhrazeného nerostu, platí oznamovací povinnost podle § 12
- nerostné bohatství je navíc chráněno při územněplánovací činnosti podle § 15
- Ložisko nerostů může být charakterizováno jako prostorově ucelené nahromadění určitého nerostu nebo skupiny nerostů bez ohledu na podmínky pro jeho ekonomické dobývání. Horní právo za ložisko nerostů považuje jak jeho přirozené nahromadění, tak i umělé, a nerozlišuje mezi nimi v právním režimu.

Zásoby výhradního ložiska jsou klasifikovány:

- podle stupně prozkoumanosti ložiska
- podle využitelnosti zásoby (ve vztahu ke stávajícím technickým a ekonomickým podmínkám) na bilanční a nebilanční, kdy bilanční zásoby jsou využitelné v současnosti, zatímco nebilanční v současnosti využitelné nejsou, ale s ohledem na budoucí vývoj lze předpokládat, že budou využitelné v budoucnosti.
- podle přípustnosti k dobývání na volné a vázané, z nichž zásoby vázané jsou horním zákonem charakterizovány jako zásoby v ochranných pilířích povrchových a podzemních staveb, zařízení a důlních děl, jakož i v pilířích stanovených k zajištění bezpečnosti provozu a ochrany právem chráněných zájmů. Ostatní zásoby jsou zásoby volné.

- Těžba nerostů je zákonem výslovně **zakázána** na území národních parků, na území prvních zón chráněných oblastí a na území národních přírodních rezervací.
- **Zákaz těžební činnosti** může být stanoven i předpisy, kterými se příslušná zvláště chráněná území zřizují. Prostředkem ochrany přírody, krajiny i živočišstva a rostlinstva je povinnost určená těm, kteří zamýšlí uskutečnit závažné zásahy, které by se mohly dotknout zájmů chráněných zákonem o ochraně přírody a krajiny, zajistit provedení přírodovědného průzkumu dotčených pozemků a písemné hodnocení vlivu zamýšleného zásahu na rostliny a živočichy, pokud o jeho nezbytnosti rozhodne orgán ochrany přírody. Vliv těžební činnosti na rostliny a živočichy je doprovodným jevem negativního vlivu těžby na krajinu, ekosystémy a jednotlivé složky životního prostředí. Zábory lesní a zemědělské půdy dochází k likvidaci jak jejich biotopů, tak likvidaci nebo narušení biokoridorů, kterými zejména živočichové migrují. Populace rostlin jsou záborem půdy určené k těžbě zničeny, živočichové jsou nuceni migrovat do jiných oblastí, často ale uhynou také. Znečištěním povrchových vod se tyto stávají neobyvatelné pro vodní organismy a také dochází k jejich úhynu.

Řešení střetu zájmů

- rozhoduje Ministerstvo průmyslu a obchodu.
- v případě střetu zájmů vlastníků pozemků a nemovitostí, kteří jsou ohroženi na straně jedné a těžební organizací (pokud se na řešení střetu zájmů nedohodnou), dává zákon možnost nemovitosti a pozemky vyvlastnit (z. 184/2006 Sb.)

Stanovení průzkumného území

- zadavateli vzniká výhradní právo na vyhledávání a průzkum výhradního ložiska. V rozhodnutí se vymezí území, pro něž je průzkumné území stanoveno, doba platnosti a podmínky pro provádění prací. Horní zákon stanoví zadavateli při vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů povinnost zjistit skutečnosti potřebné k posouzení možných vlivů využívání ložiska na vody a jiné přírodní zdroje.

Příprava dobývání

- Fáze využití nerostného bohatství, která těsně předchází vlastnímu vydobytí. Aby mohla těžební organizace s dobýváním ložiska začít, potřebuje relevantní oprávnění. Oprávnění k dobývání výhradního ložiska organizaci vzniká stanovením dobývacího prostoru. Činnost je však možno zahájit až po vydání povolení otvírky, přípravy a dobývání výhradních ložisek.
- Horní zákon stanoví, že pokud organizace současně se žádostí o stanovení dobývacího prostoru předloží plán otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska, doklad o vypořádání střetu zájmů a jsou-li splněny ostatní zákonné podmínky, správní řízení o stanovení dobývacího prostoru a o povolení hornické činnosti může být spojeno v jedno řízení.
- Řízení o stanovení dobývacího prostoru se zahajuje na návrh organizace nebo z podnětu obvodního báňského úřadu. K podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru je nutný předchozí souhlas Ministerstva životního prostředí. Ministerstvo předchozí souhlas vydává po jeho projednání s MPO. Jestliže se návrh na stanovení dobývacího prostoru dotýká zájmů chráněných podle zvláštních předpisů, organizace projedná podmínky jeho stanovení s orgány a osobami (právníckými i fyzickými), kterým přísluší ochrana dotčených zájmů.

Dobývací prostor

- stanoví se na základě výsledků průzkumu ložiska podle jeho rozsahu, tvaru a mocnosti tak, aby mohlo být co neúčelněji vydobyto. Při jeho stanovování je nutné přihlédnout i k vlivu dobývání. Obvodní báňský úřad při stanovování dobývacího prostoru postupuje v součinnosti s dotčenými orgány státní správy, zejména v dohodě s orgány životního prostředí. V § 27 odst. 6 HZ se stanoví, že v rozsahu území vymezeného na povrchu je stanovení dobývacího prostoru rozhodnutím o změně využití území ve smyslu § 80 odst. 2 písm. c) stavebního zákona. Obvodní báňský úřad v rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru vymezí dobývací prostor a stanoví podmínky, kterými zajistí chráněné zájmy v území.

Povolení hornické činnosti

- Žádost předkládá organizace obvodnímu báňského úřadu, a to nejpozději do tří měsíců před zahájením plánovaných prací. Se žádostí o povolení otvírky, přípravy a dobývání hlubinným i povrchovým způsobem se předkládají plány otvírky, přípravy a dobývání. Plány je povinna vypracovat organizace, které byl dobývací prostor stanoven. Plány musí zajistit dostatečný předstih otvírky a přípravy před vlastním dobýváním, hospodárné a plynulé dobývání výhradního ložiska za použití vhodných dobývacích metoda zajištění bezpečnosti provozu. Součástí plánů otvírky, přípravy a dobývání je vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání důlních škod, sanaci a rekultivaci včetně návrhů na vytvoření potřebné finanční rezervy. Se žádostí musejí být předloženy i doklady o vyřešení střetu zájmů, protože v praxi mohou být hornickou činností téměř vždy ohroženy právem chráněné objekty a zájmy.
- Pokud je to třeba, stanoví se v rozhodnutí podmínky hornické činnosti. Nedostatkem rozhodnutí o povolení otvírky, přípravy a dobývání je jeho časová neomezenost. Od vydání povolení až do zahájení prací může uplynout doba, za kterou se poměry v území mohou významně změnit. Je proto žádoucí, aby existoval institut, který by umožnil přehodnocení rozhodnutí a jeho změny ve prospěch jiného veřejného zájmu, například ochrany životního prostředí.

Dobývání výhradních ložisek

- Organizace, která získala oprávnění k dobývání ložiska výhradního nerostu a povolení k hornické činnosti, může práce zahájit. Horní zákon v § 30 stanoví požadavek hospodárného využívání výhradního ložiska.
- Pojem hospodárného využívání výhradních ložisek (§ 30 odst. 2 HZ)
- Musí být dodrženy zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, bezpečnosti provozu a vyloučeny neodůvodněné nepříznivé vlivy na pracovní a životní prostředí.
- S hospodárným využitím výhradních ložisek bezprostředně souvisí nemožnost zastavení dobývání. Pro ochranu životního prostředí je podstatné, že dobývání lze zastavit i bez uvedených zajištění v případě, že zastavení vyžaduje důležitý, zákonem chráněný obecný zájem, tedy i zájem na ochranu životního prostředí.

Sanace pozemků

- odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur. Sanace pozemků v průběhu dobývání se provádí podle plánu otvírky, přípravy a dobývání, jehož součástí je vyčíslení předpokládaných nákladů na sanaci a rekultivaci dotčených pozemků včetně návrhu na výši a způsob vytvoření potřebné finanční rezervy. Výše rezervy musí odpovídat potřebám sanace pozemků dotčených dobýváním a ve smyslu § 24 odst. 2 písm. i zákona ČNR č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, jsou nákladem na dosažení, zajištění udržení příjmů.

Ochrana nerostného bohatství při územně plánovací činnosti

- Ustanovení § 15 horního zákona určuje orgánům územního plánování a zpracovatelům územně plánovací dokumentace povinnost vycházet z podkladů o výhradních ložiscích, které jim poskytuje MŽP, a povinnost navrhnout řešení, která jsou z hlediska ochrany nerostného bohatství a dalších zákonem chráněných zájmů nejlepší. Nejvýhodnější řešení z hlediska ochrany životního prostředí bude velice obtížné zkombinovat s ochranou nerostného bohatství s cílem jeho následné exploatace. Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo průmyslu a obchodu a orgány státní báňské správy uplatňují svoje stanoviska k územně plánovací dokumentaci a politice územního rozvoje.

CHLÚ

- Institut chráněného ložiskového území (CHLÚ) slouží k včasné ochraně výhradního ložiska před budoucím znemožněním nebo jen ztížením dobývání nehornickými stavbami a zařízeními. V CHLÚ je v zájmu ochrany nerostného bohatství umožněno zřizovat stavby a zařízení, které nesouvisí s dobýváním výhradního ložiska, jen na základě závazného stanoviska. Pokud je nutné stavbu nebo zařízení umístit, je třeba dbát, aby se co nejméně narušilo budoucí využití ložiska. O stanovení CHLÚ se vede správní řízení, které může být zahájeno na návrh organizace nebo z podnětu orgánu státní správy. Rozhodnutí o stanovení CHLÚ vydává Ministerstvo životního prostředí v součinnosti s Ministerstvem průmyslu a obchodu, obvodním báňským úřadem a o dohodě s orgánem územního plánování a stavebním úřadem.
- účastníkem řízení o stanovení chráněného ložiskového území je pouze navrhovatel. Dotčeným osobám je tak odepřeno právo hájit svá práva formou účastenství a je možné ho proto považovat za protiústavní. Zájmy životního prostředí v tomto řízení tak může hájit pouze navrhovatel formou připomínek a návrhů a dotčené orgány formou stanovisek, a to nejpozději při ústním jednání, jinak k nim MŽP nemusí přihlídnout.